

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

ОНОМАТОЛОШКИ

ПРИЛОЗИ

XVII

Примљено на скупу Одељења језика и књижевности, од 22. јуна 2004. године, на основу реферата проф. др Недељка Богдановића, академика Милке Ивић, редовног члана САНУ, Александра Ломе, дописног члана САНУ, и Слободана Реметића, дописног члана АНУРС

Уређивачки одбор

академик Милка Ивић, редовни члан САНУ, Александар Лома, дописни члан САНУ, проф. др Мато Пижурица, Слободан Реметић, дописни члан АНУРС, и проф. др Љиљана Црепајач

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД

2004

ПРИКАЗИ

Atlas altsorbischer Ortsnamentypen. Studien zu toponymischen Arealen des altsorbischen Gebietes im westslawischen Sprachraum, Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Kommission Deutsch-Slawische Namenforschung, herausgegeben von Ernst Eichler, unter der Leitung von Inge Bily bearbeitet von Inge Bily, Bärbel Breitfeld und Manuela Züfle. Verlag der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. In Kommission bei Franz Steiner Verlag Stuttgart, Heft 1 (2000), Heft 2, 3/4 (2003), Heft 5 (2004).

При Саксонској академији наука са седиштем у Лајпцигу, под уредништвом Ернста Ајхлера и вођством Инге Били, мали тим који чине још Бербел Брајтфелд и Мануела Цифле учинио је својеврстан подвиг и веома задужио светску славистику издавши у последње четири године чак пет свезака „Атласа старолужичких именских типова“ (даље: ААО). Прва свеска (100 страна великог формата) је уводна. Поред кратких предговора уредника и руководиоца пројекта она садржи, из пера ове друге, подробен Увод, који најпре омеђује област истраживања и приказује је у њеном језичкоисторијском развоју, при чему се посебна пажња придаје словенско-немачким језичким контактима. Други део Увода посвећен је излагању циљева и концепције ААО. Следи поглавље о начелима реконструкције старолужичких облика (Е. Ајхлер) и веома опширан списак литературе са скраћеницама (И. Били), а придодата је и прегледна карта истраживане области (Б. Брајтфелд). Друга свеска је готово двоструко већа (182 стране). У њој су пописане и картографски приказане топонимске изведенице од двочланих словенских личних имена суфиксима *-j-* (тип *Chotěbuz, Radogošč*), *-ici*, *-ovici* (наш тип на *-(ов)ићу*), *-in* и *-ov*, као и хибридни топоними где је на двочлано слов. ЛИ у првом делу придодата немачка реч (најчешће *-dorf* „село“). У заједно издатим трећој и четвртој свесци (197 страна) обрађени су најпре топоними изведени патронимским суфиксима *-ici* и *-ovici* од једночланих имена (нем. Kurznamen), а затим је дат попис тих имена реконструисаних из топонима. Осам аналитичких карата приказују распрострањеност појединих суфикаса у антропонимији (асуфиксална образовања; суфикси са *-ch-*, *-k-*, *-l-*, *-n-*, *-š-*, *-t-* и остала образовања). Пета свеска обједињује резултате четири претходне азбучним регистрима реконструисаних двочланих и једночланих имена, реконструисаних изворних облика данашњих топонима и њихових савремених ликов. Поновљен је (допуњен) списак литературе, који броји стотинак страна и сведочи о завидној обавештености аутора. Из њега између осталог сагледава-

мо обим и озбиљност предрадњи које су омогућиле издавање овог атласа, међу којима се издвајају радови његове уреднице и, нарочито, његовог издавача, доајена немачке славистике Ернста Ајхлера.

Листајући лужички топономастички атлас врло често наилазимо на формације какве се јављају и на српском тлу. Ако се, на пример, усредсредимо на релативно узак терен западне Србије, ту *Белошић* (на три места) има свог имењака у месту *Piltitz* код Халеа, 1442. *Biltz* од **Bēlotici* (ААО 3/4, 43), тамнавски *Бровић*, у XVIII в. *Браовић* < **Браховићи* = стлуж. **Brachovici* (1329. *Brachewitz*, данас ишчезло, id. 47); према наша два села *Лелић(и)* код Ваљева и код Ужица, налазимо и два места подударног имена **Lelici* на старолужичком простору. Једно се помиње већ 1145. као *Lelize*, доцније *Lelitz* а друго 1350. као *Lelicz*, данас *Lehelitz* (id. 66).¹ У другим случајевима подудара се основа при различитом образовању. Према *Белановица* (такође *Бјелановац* у Славонији, *Белановце* на три места у ји. Србији), имамо у старим Лужицама **Bēlanovici* (српски еквивалент гласио би **Б(ј)елановићи*).

Српске паралеле могу помоћи при бољем тумачењу лужичких топонима. У остављеној дилеми 2, 43, да ли је 973. поменути топоним *Rodebile*, данас *Radewell*, по творби *j*-посесив **Rodobyli'* или облик множине **Rodobyli*, од значаја би могло бити средњовековно име реке, места и области у западној Херцеговини *Родобиља*, које је недвосмислено придев на *-јь* у женском роду. Како се име *Родобиља* у изворима јавља час тако, час као *Радобиља* (уп. ДИНИЋ 1978, 220 дд.), лужичка паралела може заузврат поткрепити већ саму по себи логичну претпоставку, да је усамљени облик на *Родо-* изворнији, а да се онај на *Радо-* јавио под утицајем бројних топонима и антропонима са таквим првим чланом. Овде свакако имамо у основи једно од ретких личних имена **Rodo-byľ* са речју *rodь* „genus, gens“ у првом делу, каква су од најранијег времена спадала у старосрпски антропонимски фонд, уп. *Родослав* (Ροδόσθλαβος) као име српског кнеза, сина Вишеслављевог, из времена око 800 (ЗРВИ 39, 119 д.). Посреди је једна од српско-лужичких „изонима“ какве, у истом крају, представља појава имена са елементом *cēt-*: *Ћејољуби*, Порфирирогенови *Ζετλίβη*, и *Њецијеће*, 1465. *Њециећь* (id. 110; ОС 74 d.). Иста дилема, да ли је *Niden* поменут 1249, данашњи *Neiden*, изворно *j*-посесив *Nidañ* или плурал *Nidany* од ЛИ *Nidan* (ААО 2, 43), изгледа друкчије у светлу нашег ојконима *Њедајно* (сз. Црна Гора), који указује на изведеницу од ЛИ *Nedaјь* суфиксом *-џн-* који преузима улогу примарног *-јь* при извођењу од основа на *-ј*, као *Стјризовојна* (**Sterzi-voјь*), *Сирогојно* (**Siro-goјь*) итд.² Од два села чија се имена у ААО 3/4, стр. 56 реконструишу као патронимик на **-it'i* **Drogolici*, само за друго, данашњи *Tröglitz*, таква реконструкција може се поткрепити најранијим поменом имена, док се прво, некадашњи *Dörlitz*, помиње још 992. као *Drogolisci*, што је множина придева на *-ьскь* у функцији етника, који се подудара са нашим *Драгољци*,³ како се зову становници села Драгоља у Качеру. Имплицитно излази да је пре више од хиљаду година у Лужицама постојао **Drogol'*, *j*-посесив подударан нашем *Драгољ*, прасл. **Dorgol-јь*.⁴

¹ Овим допуњавам свој чланак „О имену села Лелића“, објављен у склопу монографије *Манастир Св. Николаја — Лелић*, Лелић 1999, стр. 19–22 + 106, где од паралела наводим само *Lelise* у Мазурској код Плоцка.

² У основи луж. топонима претпоставља се *Ne-dañь*, са пас. партиципом у другом делу, али *Сводов* 1964, 74 има и *Neda* са чистом основом од *da-ti*; њено проширење на *-јь* у **Nedaјь* служило је очувању сложене структуре имена, тј. спречавању идентификације завршног *-а* са тематским вокалом *a*-деклинације.

³ За порекло *-ац*, *-ци* као суфикса за етнике од *-ьскь*, *-ьsci* в. мој рад у зборнику „Дани преображења 2003.“.

⁴ *Драгољи* и у Босни, *Dragol(i)* у Албанији, уп. Станковска 2002, 142.

Закључимо овај кратак приказ констатацијом да „Атлас старолужичких топономастичких типова“ даје веома вредне податке, често раније од оних којима располажемо за друге словенске језике (записи топонима већ од IX в.), и да су ти подаци у њему узорно обрађени, уз пуно уважавање језичког развоја, а посебно историјске фонологије, и прегледно речнички и картографски представљени. Досад објављене свеске имају високу употребну вредност за веома широк круг славистичких истраживања, и можемо само пожелети ауторском тиму, а и себи самима, да и наредне, у којима треба да буду обрађени преостали типови топонима изведених од личних имена и оних са апелативном основом, излазе истим, завидним ритмом и нају нам се ускоро на радним столовима.

Љубица Станковска, *Македонска ојконимија*, *Метаморфоза*, Скопје, книга прва 1995 (370 стр.), книга втора 1997 (398 стр.), *Топонимије со суфиксои -ица во Македонија*, Институт за старословенска култура, Прилеп / Книгоиздателство „Матица Македонска“ Скопје, Скопје/Прилеп 2001, *Суфиксиие -јъ, -џъ, -ѝ во македонската топонимија*, Институт за старословенска култура, Прилеп 2002.

Четири књиге Љубице Станковске објављене у раздобљу од седам година пружају досад најпотпунији увид у македонску топонимију, не само у савремену и историјску грађу него, са извесним ограничењима, и у релевантну литературу.

Прве две књиге посвећене су ојконимима, тј. топонимима у ужем смислу речи, именима насељених места, градова и села. У првој их има 210, у другој 205, распоређених азбучним редоследом, који се не наставља из прве књиге у другу, него у свакој тече од почетка до краја азбуке; сходно томе, свака књига на крају садржи посебну лексичко-семантичку класификацију и индекс у њој размотрених имена.

Друге две књиге настале су у склопу пројекта „Топоними као споменици културе“ при прилепском Институту за старословенску културу. Посвећене су појединим творбеним типовима, а укључују и микротопонимску грађу. Прва од њих обрађује 4580 топонима и микротопонима на *-ица*, који су најпре наведени азбучним редом уз етимолошки коментар, а затим је дата њихова подробна лексичко-семантичка класификација зависно од деривационе основе, именске, придевске или глаголске, посебно су издвојени случајеви где је овај суфикс удружен са другима („полиморфемни суфикси“), предлошке конструкције, топонимске синтагме и сложенице. Закључно поглавље резимира топонимска значења суфикса *-ица*. И ова књига има исцрпан индекс.

Књига посвећена (микро)топонимима на *-јъ, -џъ* и *-ѝ* обухвата 1786 имена. Концепцијски је слична са претходнима, у том погледу што главном делу уобличеном у виду етимолошког речника следи семантичка класификација (али овде нема индекса). Територија захвата је шира од граница данашње Републике Македоније и обухвата и суседне делове Бугарске (Пиринску Македонију), Албаније и Грчке, у овом последњем случају, додуше, не само словенске топониме из Егејске Македоније него и из других делова Грчке (Беоти-